

Prísne strážené tajomstvo: Známý slovenský muzikant pred smrťou nesmierne trpel

[Erik Kollárik](#)

**Nikdy sa nenechal zlákať veľký
svetom, miesto toho dožil v
skromných podmienkach.**

S pamätníkmi osobností sa v ostatnom čase akoby roztrhlo vrece. Niektoré sú vydarené, iné menej. Pri príležitosti desiateho výročia smrti došlo aj na slávneho husľového virtuóza Jána Berkyho-Mrenicu (†69). V rodnej dedine Očová mu

odhalili pamätník. A nielen to. Umelec, ktorý astronomické honoráre, celosvetovú slávu a koncertovanie s Louisom Armstrongom či so skupinou ABBA vymenil za milované Slovensko, by bol zrejme rád. Nikdy sa nenechal zlákať veľkým svetom, miesto toho dožil na Slovensku vo veľmi skromných podmienkach.

S úsmevom na perách

Už počas života sa stal uznávanou legendou aj preto, že ho prežil vo veľkej pokore, v skromnosti a úcte. Opisujú ho tak rodáci v Očovej, na ktorú nedal nikdy dopustiť. *„Bol to človek, na ktorého jednoducho nejde zabudnúť a aby bol jeho odkaz živý aj pre ďalšie generácie, uctili sme si ho odhalením pamätníka s reliéfom huslí a bustou jeho tváre. Pomenovali sme po ňom tiež námestie,“* povedal nám starosta obce Ján Senko. Vážnosť, akú si v dedine užíval starý pán, po ňom zdedili jeho deti, Ján a Anina, ktorí si ceremoniál nenechali ujsť. Medzi stovkami divákov boli folkloristi z tamojšieho súboru, ktorým primáš nezištne pomáhal. *„Keď si syn Janko, tak ako kedysi jeho otec, zahral s naším detským sláčikovým zoskupením, tí starší boli dojatí až k slzám. Bol to mimoriadny človek,“* pripomenul nám starosta.

S bustou, ktorú rodákovi odhalili v Očovej, sú jeho deti spokojné. **„Myslím, že zvolenský umelecký kováč Ján Gubčo, ktorý pamätník navrhol aj vytvoril, vystihol otcovu podobu. Hlavne som rád, že ho zachytil s úsmevom na perách,“** vyznal sa po odhalení virtuózov syn Ján Berky-Mrenica mladší. Nadšenie neskrývala ani jeho dcéra Anina. **„Úprimne ďakujeme všetkým, ktorí sa zaslúžili o to, aby v Očovej náš ocko nikdy nevyemizol z pamäti,“** vyjadrila sa o otcovi, ktorý rodnú obec a Slovensko so slákom v ruke reprezentoval vo viac než päťdesiatich krajinách sveta. Na odhalení však chýbalo jeho tretie dieťa - dcéra Eva Berky Samer (†42), takisto talentovaná muzikantka, ktorá v roku 2011 zomrela po tom, čo jej vo vani zlyhalo srdce. Nebohý otec, legendárny primáš, bol nesmierne rodinne založený. To, že lásku k hudbe zdedili jeho deti a vnúčatá, ho naplňalo obrovskou radosťou.

Za najväčšiu životnú ranu považoval, keď v roku 1997 dostal mozgovú mŕtvicu. Nemohol ovládať svoj nástroj a koncertovať. Nikdy sa s tým nevyrovnal. Predtým tridsaťtri rokov pôsobil ako koncertný majster SĽUK-u, s ktorým precestoval hodný kus sveta. **„Všetci riešia len obdobie, keď bol chorý. Trochu sa zabúda, že bol päťdesiat rokov vitálny a zasvätil svoj život hudbe. Málo sa napríklad vie, že bol novátorom v upravovaní skladieb iných žánrov pre ľudové orchestre. Jeho špecialitou bolo, že skôr, ako sa vybral koncertovať do nejakej krajiny, nacvičil s orchestrom tamojšie ľudové piesne. Chcel si tak uctiť domácich obyvateľov,“** prezrádza nám dcéra Anina.

Emigráciu odmietol

V roku 1975 hral Berky-Mrenica v Indii, kde mu primáš anglického kráľovského kvarteta požičal stradivárky. **„To bol môj splnený sen,“** prezradil nám v roku 1999. Rád spomínal aj na svetovú bojovníčku za mier Angelu Davisovú. **„To bola veľmi dobrá žena. Bavili sme sa o rasizme. Keby sa mne bolo stalo, že by ma preto, že som Cigán, odmietli obslúžiť, dostal by som infarkt. Nerobím zo seba múdreho, ale u nás, podľa mňa, rómsku otázku riešia takí, ktorí sa v tom vôbec nevyznajú. Pomáhajú rodinám, ktoré si to nevážia, nezaslúžia, sú zaostalé a snažia sa mať čo najviac detí na obchod. Treba vedieť oddeliť kúkol' od zrna a pomáhať len ľuďom, ktorí o to stoja. To máte, akoby ste divým ľuďom z pralesa hrali Mozarta,“** zafilozofoval si a z rukáva vytiahol ďalšie spomienky.

„Po jednom vystúpení za nami prišiel generálny tajomník Organizácie Spojených národov Javier Pérez de Cuéllar. Prestal jesť, vstal od stola a začal vyzvedať, odkiaľ sme.“ Napokon, ponuku na spoluprácu dostal aj od slávneho trubkára

a speváka Louisa Armstronga. *„Zahráli sme si spolu na Broadwayi v džezovom klube. Chcel, aby som s ním koncertoval po celom svete. Potom prišla ponuka od skupiny ABBA. Vtedy ešte len začínala. Bolo toho veľa. Všetkých som slušne odmietol s tým, že ma čakajú doma v Očovej.“*

Hoci Anina bola dieťa, na veľa vecí sa pamätá veľmi dobre. *„Nebol veľmi nadšený, že mu robí predskokana nejaká ‚baba‘. Myslel tým skupinu ABBA,“* smeje sa a potvrdzuje otcove slová o ponuke Louisa Armstronga. *„Prišli ho z Ameriky lámať až k nám domov. Všetko bolo pripravené na emigráciu. Najprv mal ísť otec s Jankom, neskôr by sme za ním prišli ja so sestrou a s mamou. Aby videl, že to myslia vážne, otvorili u nás v kuchyni na stole kufor plný peňazí. S otcom to nespravilo nič. Povedal im, nech ten kufor zatvoria, zoberú kabáty a dovidenia. Tú Ameriku mu vyčítam ako hrom dodnes. Všetko mohlo byť iné.“*

Starý pán by rodnú hrudu neopustil za nič na svete, ale doma si schovával vzácnu relikviu od Armstronga. *„Po jednom z ich koncertov mu venoval cigary, aké fajčil len on. Mali sme ich celé roky v starej taške bez ucha. Ocko tie cigary každému ukazoval, no nikto sa ich nesmel dotknúť. Boli veľmi aromatické, takže sme ich ako deti oňuchávali. Varoval nás, aby sme to nerobili, lebo je tam hašiš, mariška a kadečo iné. Až sa raz stalo, že tú starú tašku s cigarami mama pri upratovaní vyhodila do koša. Odytedy ho otec volal Armstrongov popolník,“* smeje sa pri spomienke Anina.

Zarábal na neschopných

Pravda je, že keby majster Mrenica využil ponuky na svetové angažmán, mohol žiť v luxuse, o akom sa našincom ani nesnívalo. *„Vystupoval som pre Chruščova, Brežneva, Novotného, Husáka, Biľaka, Chňoupka, Colotku a kadekoho iného. Biľakovi a Šlapkovi som hral aj na svadbe. Politici a obchodníci vďaka nám podpísovali obchodné kontrakty. Raz, keď sme v Amerike hrali pre uránového kráľa, pozval nás do svojej rezidencie, kde mal dostihové kone. Spýtal sa nás, či by sme vedeli zahrat' pieseň Koniare koniare. Keď sme spustili, začal plakať. Bola to pieseň jeho otca Slováka. Žiadna iná kapela mu to nevedela zahrat', a pritom pobehal celý svet. Na každom turné sme zarobili toľko valút, že štát mohol okamžite kupovať lietadlo, najväčší Boeing. Keby sa to všetko spočítalo, určite by nestačilo jedno letisko. V Amerike sme mali denný honorár osem dolárov, čo boli vlastne naše diéty. Všetko ostatné skasíroval Slovkonzert.“*

Elektrina do tela

Dva roky po Nežnej revolúcii majster Mrenica založil orchester Diabolské husle. Keď do jeho života v roku 1997 vstúpila mozgová príhoda, mal päťdesiatšesť a ešte veľa profesijných plánov. Primáškou taktovku nakoniec symbolicky odovzdal synovi. Napoly ochrnutý umelec vzal na javisku milované husle do ľavej ruky, pričom synátor pravou rukou ťahal sláčik. Zahrali očovskú pieseň Čierna zem, čierna zem.

„Vôbec nie je pravda, že človek si zvykne na všetko. Ja si žiť s takouto ťažkou chorobou nezvyknem nikdy,“ zabeďákal nad svojím osudom. No aby vyzdravel, bol ochotný podstúpiť muky. Boli sme pri tom, keď sa mu lekár snažil rozhybať ruku bolestivou elektrickou akupunktúrou. *„Chodím k nemu trpieť pravidelne. Sú to obrovské bolesti, ale pomáha mi to. Predtým som nedokázal chytiť ani lyžičku, teraz si už dokážem zahrať aj na husličkách. Aspoň niečo, aj keď ruku už nikdy nebudem mať takú voľnú a ľahkú ako kedysi,“* skonštatoval smutne.

Boj so smrťou

Najväčšou oporou bola hudobníkovi manželka Eva. *„Zalúbil som sa do nej ešte na konzervatóriu. Bola krásavica. Nosila dlhé vrkoče a pekne spievala. Vyrástli sme vo veľmi skromných pomeroch a tak žijeme dodnes. Môj dôchodok je osemtisícštyristo korún,“* zauvažoval pár rokov pred smrťou.

V prípade Jána a Evy išlo o ukážkovú lásku. Až za hrob. Vydržali spolu viac ako päťdesiat rokov, do konca svojich dní. *„Často sa stáva, že ak sa mužovi niečo stane, žena ho opustí. Keď mňa chytila choroba, manželka bola stále pri mne. Niekedy musela spať v nemocnici aj na dlážke. Ale nenechala ma samého. Na Kramároch okolo mňa zomierali pacienti a ja, hoci som nevedel rozprávať, som všetko vnímal. Veľmi zle to na mňa vplývalo. Dostal som štyridsaťdvastupňovú teplotu a keď som už z posledného kopal nohami, prišla za mnou dcérka Anina a pošepkala mi - ‚Ocko, drž sa nám a nedaj sa smrti. Zatni zuby a bojuj.‘ Tieto slová ma prebrali k životu. Z posledných smrteľných kŕčov mi začala klesať teplota. Potom ma prišiel pozrieť profesor Fischer, pre ktorého som vystupoval veľakrát zadarmo. Vzal ma k nemu do nemocnice, kde mi dal samostatnú izbu.“*

Prežil ju

Choroby neobišli ani pani Evu. K vysokému krvnému tlaku sa pridružil nezhubný nádor na mozgu. Po operácii strávila tri mesiace v nemocnici, no hoci prebehla úspešne, do konca života ju sužovali obrovské bolesti hlavy. *„Keď začne pršať,“*

cítim sa strašne. Akoby som si dala žeravé uhlie na hlavu,“ ťažkala si, napokon však v roku 2008 zomrela skôr než manžel. Pre Mrenicu to bola rana, ktorá ho psychicky dostala na dno. Prestáhoval sa do Očovej, kde to najviac miloval a kde ho najbližší často navštevovali. *„Keď zomrel, boli sme pri ňom všetci traja súrodenci. Mamina smrť ho tak zmohla, že ju prežil len o tri mesiace,*“ povedal nám Ján Berky-Mrenica mladší.

Dnes manželia Berkyovci ležia spolu s dcérou Evou na cintoríne v Očovej. Primáš však po sebe zanechal šesť albumov, ktoré môžeme považovať za slovenský národný poklad, knihu spomienok s názvom Veselo s husličkami po svete a s dcérou Aninou vytvoril knihu Rómske piesne a múdre slová.

Galéria k článku na:

<https://plus7dni.pluska.sk/gal/ludia/zomrel-zialom/2>